

et subintraret opinio, sicque regula locum non haberet, uti ex Farin. *Prax. Crim.*, q. 36, n. 197; Menoch. *de Præsumpt.*, q. 7, n. 47, bene observat Strein., in hanc regulam, n. 1, quia dubitatio nullus adhuc est probationis gradus, sed potius principium investigationis de veritate et certitudine. Farin., Menoch., l. c. Cæterum, ut recte advertit Strein., l. c., dubium nasci solet vel ex defectu medii scientifici, vel ex obscuritate ipsius rei, facti, aut sermonis, vel ex æqualitate signorum aut rationum; manente ergo vero dubio solum procedit regula circa quam proin.

4. *Verus sensus regulæ.* — Resp. II. Verus et proprius sensus regulæ secundæ est sequens. « Quaecumque actiones, vel verba ita constituta sunt, ut non appareat, sed vere dubium maneat, utrum animo, seu intentione bona vel mala prodierint, ea in bonam partem interpretari, et animo seu intentione bona potius, quam mala contigisse censere debemus. » Ob rationes et jura supra n. 2, jam allegata.

5. *Securius est, errore melius quam pejus interpretando.* — Nec obstat, contingere posse, quod ille, qui in meliorem partem interpretatur, frequentibus fallatur; respondetur enim, melius esse, quod quis fallatur habens bonam opinionem de homine malo, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de homine bono; quia ex hoc fit proximo injuria, non autem de primo, ut bene advertit S. Thom., l. c. art. 4.

6. *Melius est rationem reddere propter misericordiam, quam propter crudelitatem.* — Hinc etiam arg. can. *Alligant.*, can. 26, q. 7, melius est, de misericordia argui, quam de crudelitate; nam ut habet sanctus Chrysostomus citato can. relatus. « Nonne melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem? »

7. *Quando et quomodo adhibendus rigor? Facilitas veniæ est incentivum peccandi.* — Et si objiciatur, can. *Est injusta*, 33, can. 23, q. 4, præcipi, ut servetur rigor, ibi: « Est injusta misericordia, etc., facilitas enim veniæ incentivum tribuit delinquendi. » Resp. hic esse sermonem de discreto misericordiæ mixto rigore, qui nullatenus severitas vel crudelitas a sancto Chrysostomo relata, sed debitus, utilis et necessarius justus zelus est, et dici debet, quem si non adhibent rectores, ipsi quoque censentur rei delictorum a subditis commissorum, arg. can. 1, 2 et 3,

dist. 86, ibi can. 1. « Inferiorum culpæ ordinum ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides, negligentesque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam dum austeriorem (alibi legitur necessariam) dissimulant adhibere medicinam, » quia ubi delicta manent impunita, liberius et frequentius peccatur, ac locum habet citatus textus can. « Est injusta, quod facilitas veniæ incentivum tribuat delinquendi: » et e contra verum manet illud. « Ubi rigor, ibi vigor, » arg. cit. can. 3, dist. 86. Addit Glossa in cit. can. *Alligant.*, §. *melius*. can. *est injusta*, de servando rigore intelligendum esse; quando alias nulla est spes emendationis, vel correctionis; item de insolentibus et tumidis arg. cit., can. 2, dist. 86, ibi: « Corripiantur tumidi, tolerantur infirmi: et quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis. »

8. *Declaratur regula exemplis.* — Porro regula nostra, et sensus ejusdem ulterius declaratur, et firmatur ex aliis concordantibus juris principiis ac regulis, simulque ostenditur, universaliter verum esse, quod regulæ rubrica dicit: « Dubia in meliorem partem interpretari debemus. » I. Si quis gratiosum rescriptum obtinet cum clausula: « Si idoneus est, » et dubium apparet, an idoneus sit, non tenetur se idoneum probare, sed talis benigniore interpretatione præsumi debet textu claro c. fin., *de Præsumpt.*

9. — II. Actus, qui potest denotare delictum et non delictum, ut carens delicto interpretari debet l. 51, ff. *Pro socio*, l. 4, § *Docere* 12, ff. *De vi bon. rapt.*

10. — III. In odiosis et onerosis v. g. in pœnis infligendis, stante dubio semper mitiorem, et benigniorem, reoque favorabilem interpretationem amplecti oportet, c. *Odia* 15, *de Reg. jur.*, in 6. *Odia restringi et favores convenit ampliari*, cui concordat c. in pœnis 49, *De Reg. jur.*, in 6. *In pœnis benignior interpretatio est facienda.*

11. — IV. Existente dubio in contractibus et testamentis benigne, et ita interpretari debemus, ut potius valeant, quam pereant; l. *Proxime*, 3, ff. *De his, quæ Testamento delentur*, ibi. « In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quam tutius. »

12. *Fallit regula primo in manifeste ac intrinsece malis.* — Quæritur II. Quas exceptiones seu fallentias patitur regula II. Resp. Præter alias, etiam sunt sequentes, et qui-

dem primo fallit regula in actionibus manifeste malis, uti patet ex ipso textu regulæ; ubi etiam additur ratio: « Quia non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemia, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare, » adeo ut non tantum nemo teneatur, sed nec prudenter possit interpretari, illa bono animo esse facta.

13. *Fallit secundo quando agitur de damno avertendo.* — Fallit secundo in casibus, in quibus agitur de malo avertendo, vel bono acquirendo aut tuendo: in his enim etsi in dubio id, quod pejus est, de proximo positive judicare non valeamus, tamen illud timere, et de illo cogitare, indeque convenientes cautelas adhibere licet, cum jura etiam abundantem cautelam approbent, l. *Testamentum*, 17, C. *de Testam.* Et profecto si sua quis propria facta timere, et suspecta habere potest juxta *Job*. cap. ix, 28. *Verebar omnia opera mea*: quare non alienis attendere, ne sibi vel aliis noceant? Hinc illi minime contra hanc regulam, sed prudenter agunt, qui peregrinis et ignotis hominibus hospitio susceptis cistas, et cubicula claudunt, pretiosam suppellectilem abscondunt, sique pro avertendo damno contra quemvis casum cautelam adhibent. Strein. *In hanc reg.*

14. *Fallit tertio in judiciis.* — Fallit tertio in judiciis; in his enim judex causam vel factum controversum et dubium non pro privato arbitrio et bonitate sua in meliorem partem interpretari potest, sed juxta allegata et probata, ac prout res in se est, judicare debet can. *Judicet*, 4, can. 3, q. 7, et c. 1, *de Sent. et re jud.* in 6, salvo tamen illo, quod manente dubio reus sit absolvendus c. *Inter dilectos*, 6, *de Fide instrum.* et c. *Ex litteris*, 3, *de Probat.* ibi: « Promptiora sunt jura ad absolvendum, quam condemnandum. »

REGULA III.

UTILIUS SCANDALUM NASCI PERMITTITUR, QUAM VERITAS RELINQUATUR. — VEL UT RUBRICA HABET: PROPTER SCANDALUM EVITANDUM NON EST OMITTENDA VERITAS.

1. *De scandalo. Remissive: datur triplex veritas* — Supposita, ex theologia, notitia quid, et quotuplex sit scandalum, de quo in nostra *Theologia morali*, tract. 4, dist. 7, q. 2,

sufficienter egimus, notandum cum gloss. h. c. quod triplex detur veritas, vitæ scilicet, justitiæ, et disciplinæ.

2. *Vitæ videlicet, justitiæ et disciplinæ.* — « Veritas vitæ » est ipsa legibus et præceptis conformis honestas et integritas vitæ: « Veritas justitiæ » ad judices pertinens est universalis recta administratio justitiæ juxta exigentiam jurium et legum: « Veritas disciplinæ. » Prælati propria est debita cura disciplinæ, ut a subditis juxta cujusvis institutum omnia debito ordine et modo peragantur, ac puniantur. Gloss. hic. Addunt aliqui etiam veritatem doctrinæ, seu sermonis, quæ in conformitate mentis cum verbis externis consistit, et mendacio opponitur. Hoc notato.

3. *Regula intelligenda est de veritate vitæ. Sensus regulæ proprius.* — Quæritur I. Quomodo de veritate intelligenda sit regula, et quis proprius illius sensus sit? Resp. Regula nostra ad vitium posita proprie ac principaliter intelligenda est de veritate vitæ, ita ut verus sensus illius sit: « Propter scandalum passivum vitandum, seu impediendum alterius peccatum nil est faciendum, aut omittendum, quod sine peccato fieri, aut omitti non potest: seu; potius est permittendum scandalum passivum, hoc est, peccatum alterius, quam quod quis ipse faciat aut omittat, quod sine peccato, sicque sine læsione veritatis vitæ facere aut omittere non potest, » arg. c. *faciat*, 15, can. 22, q. 2. Concordant doctores communiter cum glossa h. t. et ratio est, « Quia non sunt facienda mala, ut veniant bona. »

4. *Extenditur regula.* — Extenditur communiter hæc regula etiam ad illas actiones, quæ ex se quidem nec præceptæ, nec prohibitæ, honestæ tamen, ac nullam speciem mali habentes sunt, si eas communis, et privata, propria vel aliena necessitas aut utilitas, vel damnum secuturum exposcat: ut proin eas ponere omnino liceat, etsi ex illis scandalum sive pharisaicum sive pusillorum prævideatur et sequatur, prout cum communi theologorum jam diximus, probavimus, et exemplificavimus in nostra *Theologia morali*, tract. 4, dist. 7, q. 2.

5. *Veritas justitiæ et disciplinæ ob scandalum quando temperari debet.* — Resp. II. Veritas justitiæ et disciplinæ, quamvis ordinariè loquendo omnino etiam observandæ sint, tamen ad vitandum scandalum quandoque temperandæ, omittendæ, vel differendæ ve-

niunt arg. can. *Ut constitueretur*. 25, dist. 50, et c. *Sane 2, de Temporib. ordinat.* Sic quando ex graviore, etsi legali correctione vel punitione subditi, ejus desperatio, aut graviora mala prudenter timentur, merito temperatur, aut aliquandiu differtur, vel omnino intermittitur veritas disciplinæ. Pariter quamvis veritas justitiæ ad vitandum scandalum taliter omitti nequeat, quod innocens condemnatur, aut, quod suum est, alteri auferatur, tamen temperari potest mitigatione vel condonatione pœnæ a lege impositæ. Strein. *Ad hanc reg. n. 1, in fine*; ut proin veri sint versus adducti a Glossa in c. *Sane 2, de Tempor. ordin.* et h. c.

Ob populum multum crimen pertransit inultum
Est verum vitæ, doctrinæ, justitiæque.
Primum semper tene, duo propter scandalum linque.

6. *Specialis textus ex jure ad propositum serviens.* — Circa præfatas veritates intuitu scandali omittendas, vel retinendas specialiter etiam servit doctrina c. *Cum ex injuncto 2, De novi operis nuntiatione*, contenta, ibi: « Sacræ Scripturæ testimonio debueras didicisse, quod, licet opera illa, quæ sine peccato mortali omitti non possunt, nec sunt pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine peccato mortali committi possunt: ab his tamen, quæ sine peccato mortali committi possunt pariter et dimitti, sic pro vitando scandalo insistendum. » Unde Apost., *I Corinth. VIII, 13: Si scandalizatur frater, non comedam carnes in æternum*, etc.

7. *Ad vitandum scandalum neque venialiter peccare licet.* — Si objicitur: ergo pro vitando scandalo proximi, et peccato mortali saltem licebit quandoque venialiter peccare; nam textus solum excipit peccatum mortale. Resp. negando consequentiam: quia quod intrinsece malum, quale est v. g. mendacium, etiam in materia veniali, fieri non potest ad vitandum scandalum; cum peccatum non sit eligibile. Contingit tamen, aliquid propter aliquam circumstantiam non esse peccatum veniale, quod illa sublata esset veniale; prout v. g. verbum alias otiosum, si ex rationabili causa profertur, non est otiosum, neque peccatum. Et de hujusmodi intelligendus est textus. S. Thom. 2, 2, q. 43, art. 7, ad 5.

8. *Quam exceptionem patiatur regula circa veritatem vitæ.* — Quæritur II. Quas acceptiones seu fallentias patiatur regula III.

Resp. inter alias esse etiam sequentes: et quidem primo circa veritatem vitæ quamvis nunquam liceat committere peccatum etiam leve intrinsece tale ad vitandum scandalum quodcumque, tamen opera quædam supererogatoria, et aliæ piæ operationes ad veritatem vitæ cæteroquin suo modo pertinentes ad vitandum scandalum præsertim pusillorum omitti debent, si ad eas propria, vel aliena necessitas aut utilitas non cogat. Layman l. 2, tr. 3, cap. III, n. 8, et theologi communiter. Ratio est; quia ex lege charitatis tenemur evitare grave detrimentum proximi, si absque nostro incommodo possumus.

9. *Major est obligatio cavendi scandala pusillorum, quam pharisaica.* — Dicitur autem notanter: « præsertim pusillorum, » quia major est obligatio cavendi scandalum pusillorum quam pharisaicum, cum istud ex mera malitia, illorum autem ex infirmitate, vel ignorantia sumatur, et propterea Christus *Matth. cap. XVIII, 7*, ait: *Vae illi, qui scandalizaverit unum de pusillis istis*; dum e contra scandala pharisaica parum curanda esse verbo atque exemplo docuit apud eundem *Matth. cap. XV, 14*, ubi etsi discipuli ei dixerint: « Scis, quia pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt, » id parum curans respondit: *Sinite, cæci sunt et duces cæcorum.*

10. *Quæ fallentiæ regula circa veritatem justitiæ et disciplinæ.* — Fallit secundo circa veritatem justitiæ et disciplinæ in casibus supra n. 5, positus.

11. *Quæ circa veritatem doctrinæ?* — Fallit tertio circa veritatem doctrinæ vel sermonis; quia licet hæc etiam ad gravissimum vitandum scandalum positive violari, et mendacium committi non possit, tamen ad idem vitandum retineri, et differri potest ac debet; nisi propria vel aliena necessitas, vel communis utilitas eam edicere exposcat ob rationem supra n. 4, allatam. Cæterum de scandalo vide magis apud theologos.

REGULA IV.

QUOD NON EST LICITUM IN LEGE, NECESSITAS FACIT LICITUM: NAM ET SABBATUM CUSTODIRI, PRÆCEPTUM EST: MACHABEI TAMEN SINE SUA CULPA IN SABBATO PUGNABANT: SIC ET HODIE, SI QUIS JEJUNIUM FREGERIT ÆGROTUS, REUS VOTI NON HABETUR.

1. *Supponitur ex theologia notitia de diversitate necessitatis et legis.* — Pro intelligentia

hujus regulæ ex theologia supponitur notitia, necessitatem aliam esse absolutam, aliam moralem: rursus moralem aliam esse extremam, aliam gravem, aliam communem, seu levem. Item legem aliam esse divinam, aliam humanam: divinam item aliam esse naturalem, aliam positivam. Supposita hæc notitia.

2. *Regula neutiquam est intelligenda de illicitis jure divino naturali.* — Quæritur I. Quomodo intelligenda hæc regula, et quis verus ac proprius illius sensus sit? Resp. I. Regula hæc neutiquam de illicitis lege divina naturali, sed de illicitis lege humana duntaxat, et aliquando etiam divina est intelligenda: ita ut taliter illicita evadant licita, quando moralis extrema vel gravis necessitas ad ea urget. Fere unanimis doctorum de illicitis jure naturali (qualia sunt stuprum v. g. adulterium, fornicatio, mollities, perjurium, blasphemia, mendacium, directa expulsio foetus, etc.) Ratio est; quia talia intrinsece et essentialiter sunt illicita et mala, ac ideo per nullam necessitatem moralem, etsi extremam coonestari; et licita fieri possunt: cum essentiæ rerum sint immutabiles.

3. *Sed illicitis lege duntaxat humana, vel quandoque etiam lege positiva divina.* — De prohibitis vero lege duntaxat humana, vel aliquando divina positiva, ratio est; quia etsi legislator divinus, a quo originaliter omnis lex, et illius in obligando vis dependet, statuere potuisset, ut lex quævis in quovis etiam extremo necessitatis casu obligaret: tamen fragilitati et conditioni humanæ se accommodare voluit, et concedere, ut ea, quæ a natura seu intrinsece, et essentialiter non sunt mala, sed ideo solummodo illicita, quia per legem positivam prohibita in necessitate extrema, vel saltem gravi licite fieri queant, uti ex innumeris tam scripturæ, quam utriusque juris exemplis infra ex parte ponendis aperte patet, et doctores communiter tenent.

4. *Qualiter illicita fiunt licita ob necessitatem saltem gravem, non item propter communem, seu levem.* — Dicitur autem notanter: « Vel saltem gravi; » quia communis duntaxat, seu levis necessitas a transgressione legis minime excusat, sicque non facit licitum, quod vi illius illicitum est, prout communiter docent tam theologi quam canonistæ ex illa ratione, quod alias propter casuum quotidianorum frequentiam obligationes legales facile eliderentur in magnum reipublicæ detrimentum. Debet ergo necessitas,

ex illicito faciens licitum, esse extrema vel saltem gravis, id est, talis, quæ magnum seu grave damnum, aut periculum animæ vel corporis, vitæ, famæ vel honorum, etc., importat. Et ex his præmissis.

5. *Verus regulæ sensus quis?* — Resp. II. Verus sensus regulæ est sequens: « Actiones et omissiones lege duntaxat humana illicitæ, ordinarie evadunt licitæ, quando ad eas urget extrema, vel gravis necessitas. Idem quandoque procedit etiam de illicitis lege divina positiva. » Declaratur et confirmatur sensus regulæ exemplis.

6. *Declaratur exemplis.* — Et quidem prima duo ponit ipsa regula de Sabbato et jejunio; licet enim lege positiva divina Sabbatum ita custodiri fuerit præceptum, ut in illo certamen aliquod inire non licuerit, tamen quia Machabæos ad pugandum in Sabbato coegit necessitas, per regulam a culpa declarantur immunes. Item licet vi legis positivæ teneamur observare jejunia ecclesiastica, tamen ægrotus urgente necessitate illa violans nullius culpæ reus est, c. 2, *de Observ. jejun.* Sic propter necessitatem alimentorum licitum est diebus festis opera servilia peragere c. 3, *de Feriis*. Sic etsi bona immobilia ecclesiarum alienare sit illicitum cap. 1, 4 et 5, *de Reb. Eccles. alienand. vel non.* tamen urgens necessitas alienationes earum facit licitas c. *Quando, 4, de Consuet.* ubi, sicut et in pluribus utriusque juris loci universalis redditur ratio, videlicet, quia « Necessitas non habet legem, seu non subjacet legi, » intellige positivæ. Unde nulla circa hoc apud doctores est controversia.

7. *Fallit regula, primo quando transgressio legis vergit in damnum totius communitatis.* — Quæritur II. Quas exceptiones seu fallentias patiatur regula IV. Resp. eam præter alia fallere primo, quando actio aut ommissio contra legem etiam humanam cederet in detrimentum totius communitatis, uti si miles ob periculum mortis stationem desereret, indeque integram civitatem, vel exercitum in grave damnum vel periculum conjiceret. Covar. in c. *Alma Mater*. p. 1, § 3, n. 9; Palao tract. 3, disp. 1, p. 16, n. 1 et 2, et alii. Ratio est, quia bonum commune civitatis vel exercitus multum præponderat vitæ alicujus hominis privati.

8. *Fallit secundo in contemptum legis aut religionis.* — Fallit secundo, quando transgressio legis humanæ cessura videtur in contemptum ipsius legis et potestatis legislativæ,

vel in commune detrimentum fidei aut religionis. Palao l. c. n. 3, cum communi aliorum. Ratio est; quia subintrare videtur jus naturale dictans, bonum commune religionis, et publicæ potestatis legislativæ præferendum esse bono alicujus privati, indeque a tali lege humanam etiam in extrema vel gravi necessitate cum dispendio vel periculo vitæ, famæ, aut honorum fortunæ observari debere in casu, quo alias sequeretur detrimentum commune religionis, aut contemptus potestatis legislativæ. Plura de obligatione legum, et excusatione ab eadem, item de tota materia legis ample et exacte tractavimus in lib. I. *Juris can.* tit. II, *de Constit.*

REGULA V.

QUOD LATENTER, AUT PER VIM, VEL ALIAS ILLICITE INTRODUCITUM EST, NULLA DEBET STABILITATE SUBSISTERE.

1. *Quomodo hæc regula intelligenda?* — Quæritur I. Quomodo hæc regula sit intelligenda et quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Quamvis vi hujus regulæ (cui ex parte concordat illa 64, *de Reg. Jur.* in 6, *quæ contra jus fiunt, utique pro infectis haberi debent*), videantur omnia, quæ aliquo ex modis a regula allegatis fiunt, ipso jure nulla et irrita esse, ob verba: « nulla debent stabilitate subsistere »: tamen juxta Gloss. et communem doctorum non in mox dicto, sed in hoc sensu intelligenda venit regula, quod vel ipso jure sint nulla, vel si de jure subsistant, tamen per sententiam judicis ad instantiam partis annullari possint et debeant. Quænam vero ipso jure sint nulla, et quæ primum annullanda, partim ex infra adducendis exemplis, partim ex declaratione reg. 64, *jur.* in 6, patebunt, partim dicta jam sunt in nostro jure canonico lib. I, tit. 40. *De his, quæ vi, metusque causa fiunt.* Item lib. II, tit. 14, *de Dolo et contumacia.*

2. *Latenter, idem ac clam.* — Interea pergitur ulterius ad declaranda regulæ verba: et quidem terminus *latenter* coincidit cum termino *clam*, quem textus in ff. *quod vi vel clam* latissime explicat; præcipue vero, illud *clam* fieri dicitur, quod taliter fit, ut nequeat venire in notitiam ejus, cujus interest, ut sciat, l. *Clam possidere*, 6, ff. *de Acquir. possess.* Omnia si quidem, quæ sic clam et latenter, sicque dolose fiunt, suspecta sunt de malo, juxta illud Salvatoris *Joan.*, III, 20.

Omnis, qui male agit, odit lucem. Hinc l. 1, 4, ff. *quod vi aut clam*, id, quod vi, aut clam fit, restituit, aut destrui jubetur, etsi cæteroquin tale quid agendi quis jus habuerit: « tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci »: subdit ibidem prætor. Porro in alio juris sensu etiam illud *latenter*, et *clam* fieri dicitur, quod seclusis arbitris et testibus fit, habentque clandestine facta plerumque præsumptionem injustitiæ, l. fin. ff. *de Ritu nupt.*, et 54, ff. *de Administrat. tutorum.*

Per terminum regulæ, « aut per vim, non intelligitur vis absoluta, aut violenta coactio, quæ omnem prorsus consensum excludit, cum taliter violentatus aut coactus « magis pati, quam agere convincatur, » ut dicitur c. *Sacris*, 5. *De his, quæ vi metusque causa fiunt*, sed intelligitur vis compulsiva, et impulsiva, quæ idem est ac metus, et quidem ad propositum gravis, cadens in virum constantem, ex quo gravi metu si quid fit, juxta regulam nostram stabilitate carere debet: non item quæ fiunt ex levi metu, qui hic non attenditur.

3. *Verbis per vim intelligitur metus gravis.* — Per verba: « Vel alias illicite introductum est, » intelliguntur ea, quæ contra juris prohibitionem, legemque divinam aut humanam facta apparent, quia cuncta hæc illicita sunt. His conformiter.

4. *Quid per verbum illicite?* — Resp. II. Proprius sensus regulæ sequens est: « Omne illud, quod latenter seu clam, et dolose vel per metum gravem ab extrinseco injuste incussum aut alias contra juris prohibitionem introductum aut gestum est, aut ipso jure nullum et irritum, aut instante parte annullandum, et irritandum est, sicque firma stabilitate caret. » Declaratur et confirmatur exemplis: Sic enim primo, matrimonium contra decretum Tridentinum sine parrocho et testibus clam, seu clandestine contractum, aut comminatione mortis, vel alterius gravis mali, sicque vi seu metu gravi in virum constantem cadente extortum ipso jure nullum et irritum est. Trident. sess. 24, cap. 1, *¶ Qui aliter. de Reform. Matrim. juncto c. Cum locum 14, de Sponsalib. et matrim.*

5. *Qui verus sensus regulæ? Declaratur exemplis.* — Sic pariter secundo, alienationes rerum immobilium, aut pretiosarum Ecclesiæ contra juris prohibitionem sine debita juris solemnitate factæ, invalidæ sunt ipso jure, can. *Apostolicos* 13, cum seqq., can. 12, q. 2 et fusius videndum l. 3, t. 13. *de*

Rebus Eccl. alien. § 1. Sic tertio, professio religiosa metu gravi injuste incusso emissa ipso jure nulla habetur c. 1, *de His, quæ vi.*

6 et 7. *Contractus etiam jurati, qui sine peccato servari non possunt, sunt ipso jure nulli.* — Sic 4, universaliter omnes illicite facti contractus illi, qui sine peccato observari non possunt, sunt ipso jure nulli: cum nemo ad peccandum obligari valeat, etiam si intercesserit juramentum, quia « non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum » c. 58, *de Reg. jur.* in 6.

8. *Ceteri contractus illicite facti de jure valent, sed rescindi possunt.* — E contra etsi plerique contractus, pacta, conventa, et transactiones, qui sine peccato servari possunt, gravi metu injuste incusso initi de Jure valeant quidem; quia metus etiam gravis non tollit voluntarium, sed verum relinquit juxta tritum illud, « coacta voluntas est voluntas, » uti cum communi aliorum bene advertit Glossa, n. c. 2, v. *Coactus de His quæ vi*: tamen datur contra illos, « quod vi metusque causa, » et instante adversario rescindi debent, l. 1, *Quod metus causa*, juncta l. *Si mulier*, 21, § 1, ff. eod. et amplius diximus lib. I, tit. XL, *de His, quæ vi, metusque causa*, § 2, a n. 36.

9. *Fallit regula in actibus ex speciali dispositione insolubilibus.* — Quæritur II. Quas exceptiones seu fallentias patiatur regula V? Resp. Præter alias, etiam sequentes: primo, in illis actibus et contractibus, qui semel validi, vel ex natura sua, vel ex juris dispositione non amplius annullari valent, etiamsi contra juris prohibitionem illicite fuerint facti; nam « multa fieri prohibentur, quæ, si fuerint facta, obtinent roboris firmitatem. » C. *Ad apostolicam*, 16. *de Regul.* quemadmodum patet in matrimonio, quod etsi sine præviis denuntiationibus, vel diebus prohibitis, aut in statu peccati mortalis illicite contrahatur, tamen etiam sic contractum amplius annullari non potest. Item in sacramentis baptismi, et ordinis, utpote quæ etiam ex metu gravi injuste incusso perpetuo valent, hoc ipso, quod juxta dicta metus non tollat voluntarium, et consequenter non impedit indelebilem characteris impressionem, prout doctores communiter advertunt.

10. *Item quando metus gravis ab intrinseco, vel juste incutitur.* — Fallit secundo, si metus etiam gravis non ab extrinseco, puta ab alio homine, sed ab intrinseco, ab ipso metuente ex propria passione vel natura ob timorem

imminentis mortis, ob morbum, naufragium, etc., Fallit tertio, in casu, quo metus gravis ab extrinseco quidem, juste tamen incutitur. Fallit quarto, si metus licet gravis non ad extorquendum tamen consensum, sed ad alium finem obtinendum injuste incutitur: ob hujusmodi enim metum actus et contractus nec invalidi sunt, nec invalidari possunt, prout amplius diximus et probavimus, lib. I. tit. XL, *de His, quæ vi, metusque causa*, n. 26, et seqq.

11. *Datur dolus bonus, qui contractibus non obest.* — Fallit quinto, in dolo bono et justo, quatenus prudens solertia, pia astutia et machinatio est ad se, vel alios juste defendendum, ad propria vel aliena jura tuenda, vel recuperanda; sicut enim justus metus sine ullo præjudicio actuum et contractuum etiam ab intrinseco incuti, sic pariter justus dolus adhiberi valet, can. *Dominus*, 2, cau. 23, q. 2, l. 1. § *Non fuit*, 3, ff. *de Dolo malo*, quo dolo usus est sanctus Paulus dum dixit; *Cum essem astutus, dolo vos cepi*, II, ad *Cor.* XII, 16.

REGULA VI.

IN IPSO CAUSÆ INITIO NON EST A QUÆSTIONIBUS INCHOANDUM.

1. *Per Quæstiones in regula intelliguntur tormenta, seu tortura.* — Quæritur I. Quomodo hæc regula intelligenda, et quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem notandum, totam difficultatem circa hanc regulam in eo consistere, quid hic per, « Quæstiones, » intelligatur; cum in jure « Quæstiones » nomine subinde etiam ipsa judicia publica veniant, eo quod in iis, an reus nocens vel innocens sit, quæritur, l. *Facturus*, 1, ff. *de Origine juris.* et Gonzalez, in hanc regulam n. 2, probare nitatur, per quæstiones hic intelligi querelas seu lamenta: quibus non obstantibus Resp. I. Per terminum « a quæstionibus » hic intelligi tormenta, vulgo torturam. Glossa hic communiter recepta, arg. l. *Item ad Labeonem*, § 41, ff. *de Injur.* ibi: « Quæstionem intelligere debemus tormenta et corporis dolorem ad eruendam veritatem. »

2. *Verus sensus regulæ quis?* — Resp. II. Verum regulæ sensus est: « In causa seu processu criminali non est inchoandum a tortura: » sed habenda sunt prius indicia, sufficientes præsumptiones, aut semiplena,